

VENAC OD TRAVE

KNJIGA PRVA: LAV SA ISTOKA

KOLIN MEKALOU

Preveo
Nikola Pajvančić

Laguna

Naslov originala

Colleen McCullough
THE GRASS CROWN

Copyright © 1991 by Coleen McCullough

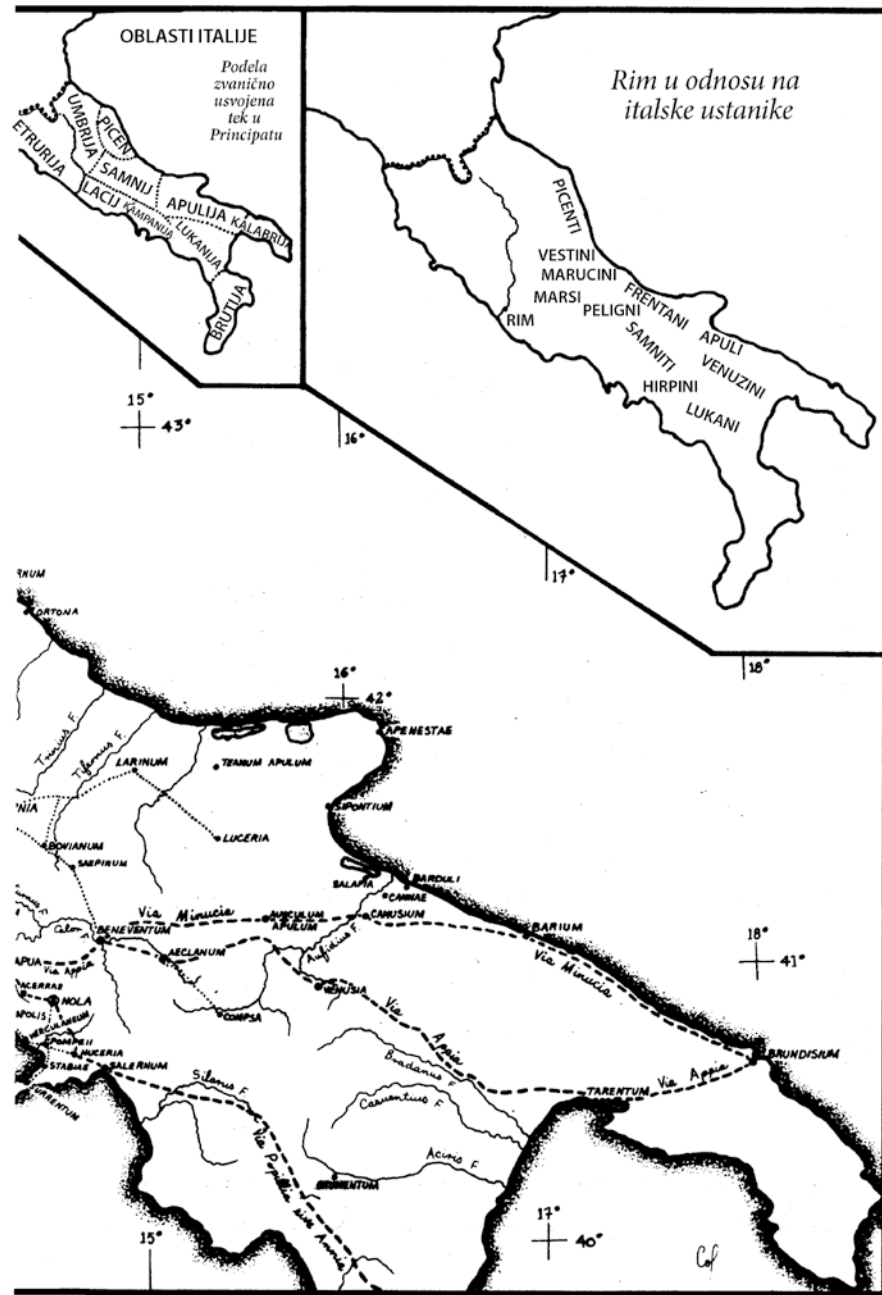
Translation Copyright © 2006 za srpsko izdanje, LAGUNA

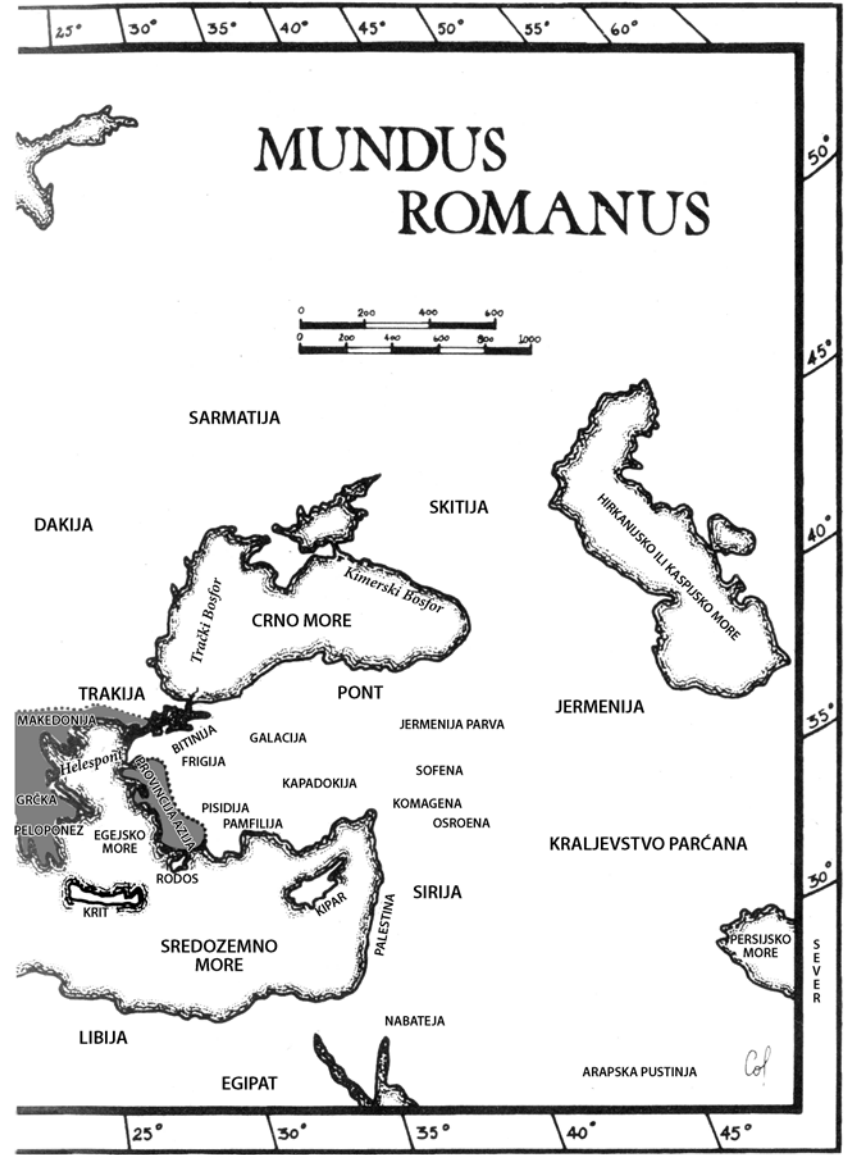
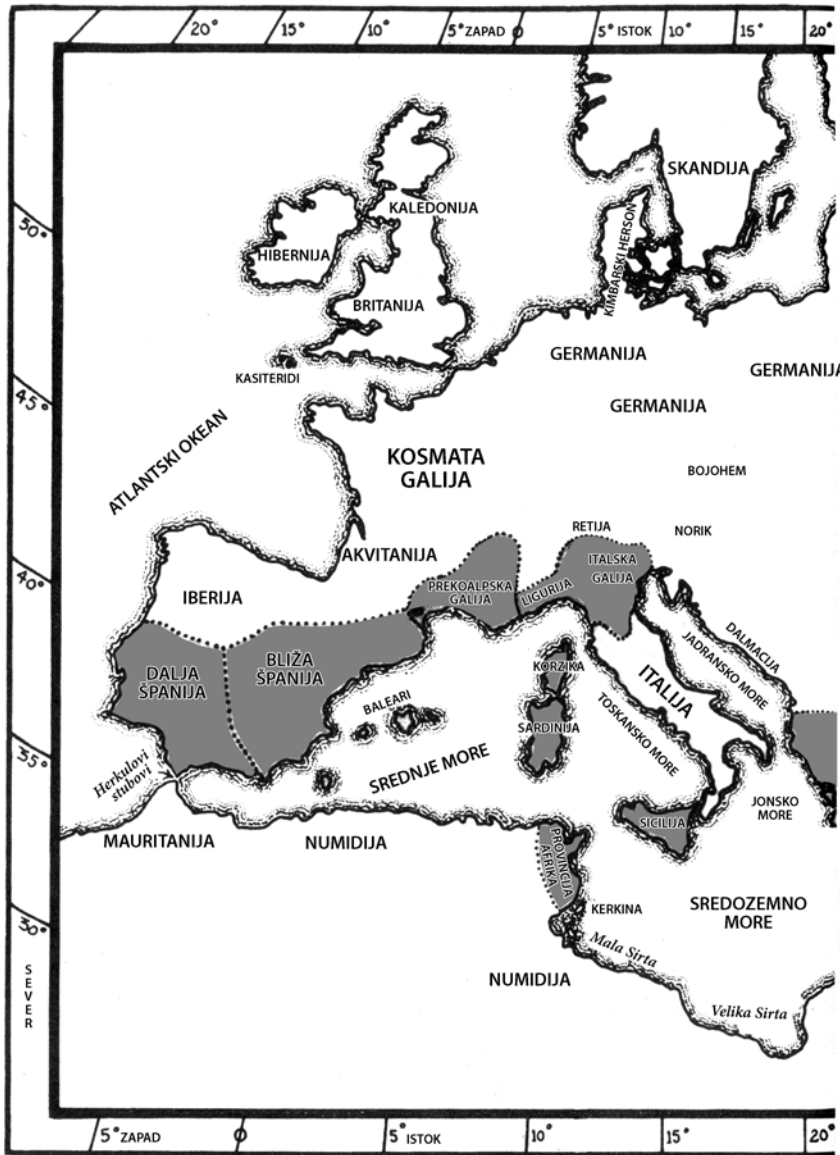
*Frenku Espozitu, s ljubavlju,
zahvalnošću, divljenjem i poštovanjem*

Beleška čitaocu: da bih što bolje osvetlila svet drevnog Rima, u knjigu sam unela i nekoliko mapa i ilustracija. Njihov spisak nalazi se na strani 7. Spisak glavnih likova počinje na strani 13. Ako želite da saznate više o istorijskoj pozadini *Venca od trave*, pogledajte rečnik na stranici 293, gde su objašnjene neke latinske reči i manje poznati pojmovi.

SPISAK MAPA I ILUSTRACIJA

MAPE	
Italija	8
Mundus Romanus	10
Mitridatova osvajanja 113–110 p.n.e.	100
Marijevo putovanje na istok	133
ILUSTRACIJE	
Gaj Marije	20
Aurelijina insula	62
Livija Druza	162
Kuća Marka Livija Druza	180

GLAVNI LIKOVI

BELEŠKA: U običnim zagradama nalaze se biografski podaci; u uglastim ime ili nadimak lika, kako su korišćeni u ovoj knjizi. Svi datumi odnose se na godine pre nove ere.

Cepion

Kvint Servilije Cepion [Cepion]

Livija Druza, njegova žena (sestra Marka Livija Druza)

Kvint Servilije Cepion Mlađi [Mladi Cepion], njegov sin

Servilija Major [Servilija], njegova starija kći

Servilija Minor [Lila], njegova mlađa kći

Kvint Servilije Cepion (konzul 106.), njegov otac, čuven po Zlatu iz Toloze

Servilija Cepion, njegova sestra

Cezar

Gaj Julije Cezar

Aurelija, njegova žena (kći Rutilije, sestričina Publija Rutilija Rufa)

Gaj Julije Cezar Mlađi [Mladi Cezar], njegov sin

Julija Major [Lija], njegova starija kći

Julija Minor [Ju-ju], njegova mlađa kći

Gaj Julije Cezar [Deda Cezar], njegov otac

Julija, njegova sestra

Julila, njegova sestra

Sekst Julije Cezar, njegov stariji brat
Klaudija, Sekstova žena

Druz

Marko Livije Druz
Servilija Cepion, njegova žena (Cepionova sestra)
Marko Livije Druz Neron Klaudijan, njegov usvojeni sin
Kornelija Scipion, njegova majka
Livija Druza, njegova sestra (Cepionova žena)
Mamerko Emilije Lepid Livijan, njegov brat, dat na usvajanje

Marije

Gaj Marije
Julija, njegova žena (sestra Gaja Julija Cezara)
Gaj Marije Mlađi [Mladi Marije], njegov sin

Metel

Kvint Cecilije Metel Pije [Prasence]
Kvint Cecilije Metel Numidski [Prase] (konzul 109, cenzor 102),
njegov otac

Pompej

Gnej Pompej Strabon [Pompej Strabon]
Gnej Pompej [Mladi Pompej], njegov sin
Kvint Pompej Ruf, njegov daleki rođak

Rutilije Ruf

Publije Rutilije Ruf (konzul 105)

Skaur

Marko Emilije Skaur Princeps Senata (konzul 115, cenzor 109)
Cecilija Metela Dalmatinska [Dalmatinska], njegova druga žena

Sula

Lucije Kornelije Sula
Julila, njegova prva žena (sestra Gaja Julija Cezara)
Elija, njegova druga žena
Lucije Kornelije Sula Mlađi [Mladi Sula], njegov sin (sa Julilom)
Kornelija Sula, njegova kći (sa Julilom)

Bitinija

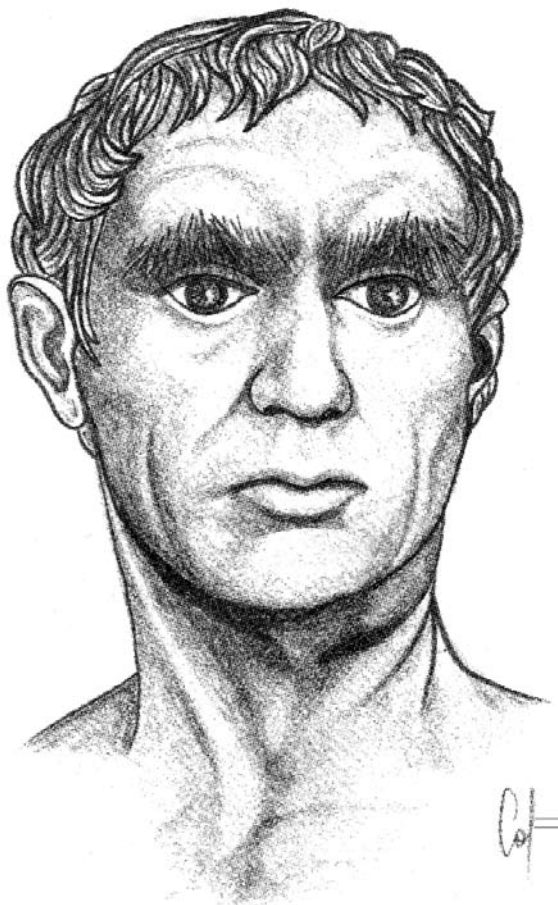
Nikomed II, kralj Bitinije
Nikomed III, njegov stariji sin, kralj Bitinije
Sokrat, njegov mlađi sin

Pont

Mitridat VI Eupator, kralj Ponta
Laodika, njegova sestra i žena, prva kraljica Ponta (u. 99)
Nisa, njegova žena, druga kraljica Ponta (kći Gordija od
Kapadokije)
Arijart VII Filometor, njegov bratanac, kralj Kapadokije
Arijart VIII Euzeb Filopator, njegov sin, kralj Kapadokije
Arijart X, njegov sin, kralj Kapadokije

VENAC OD TRAVE

I

GAJ MARIJE

„Najuzbudljiviji događaj u poslednjih petnaest meseci“, reče Gaj Marije, „desio se kada je Gaj Klaudije na *ludi Romani* doveo slona.“

Elijino lice se ozari. „Zar nije bilo čudesno?“, upita ona, nagnuvši se napred da dohvati zdelu krupnih zelenih maslina uvezenih iz Dalje Španije. „Kako je samo stajao na stražnjim nogama i hodao! I plesao na sve četiri! I sedeo na sofi i jeo surlom!“

Prezrivo odmerivši svoju ženu, Lucije Kornelije Sula veoma hladno reče: „Zašto su ljudi toliko očarani kada vide kako životinje oponašaju ljude? Slon je najplemenitije stvorenje na svetu. Životinju Gaja Klaudija Pulhera smatram za dvostruku sramotu – kako za ljude, tako i za slonove.“

Usledila je vrlo kratka stanka, mada su je svi prisutni u trpezariji bili neprijatno svesni; Julija onda skrenu pažnju s nesrećne Elije vedro se nasmejavši. „Ma, hajde, Lucije Kornelije, publika ga je prosto obožavala!“, reče ona. „Znam da sam mu se ja divila – tako je pametan i vešt! – a kada je digao surlu i zatrubio u ritmu bubnjeva – neverovatno! Osim toga“, nastavi, „niko ga nije *mučio*.“

„Pa, meni se dopala boja“, reče Aurelija, budući da joj se učinilo kako bi valjalo da i ona nešto doda. „Ružičasta!“

A Lucije Kornelije Sula, kao da ništa od toga nije primetio, okrenuo se na laktu i obratio Publiju Rutiliju Rufu.

Tužnog pogleda, Julija uzdahnu. „Gaju Marije“, reče svom mužu, „mislim da je vreme da se žene povuku i puste vas muškarce da uživajte u vinu. Možemo li otići?“

Marijeva šaka polete preko uskog stola između njegove sofe i Julijine stolice. Julija je toplo stisnu, potrudivši se da je ne rastuži njegov iskrivljeni osmeh. Koliko je već vremena prošlo! A ipak mu je na licu još bilo tragova tog podmuklog udara. Čak ni odana i

zaljubljena žena nije mogla sebi da prizna kako je udar napravio pometnju i u Marijevom umu. Postao je previše naprasit, preterano bi se uzrujavao zbog izmišljenih uvreda, bio je sve okrutniji prema neprijateljima.

Ustala je i toplo se osmehnuvši samo njemu, pustila mu šaku i stavila ruku na Elijino rame. „Hajde, draga“, reče, „idemo dole do dečje sobe.“

Elija ustade. Kao i Aurelija. Trojica muškaraca ostadoše da sede, mada razgovor stade, sve dok žene ne izađoše iz odaje. Marije mahnu rukom i sluge požuriše da iznesu ženske stolice iz trpezarije, a zatim nestadoše i oni. Sada su ostale samo tri sofe, razmeštene u obliku slova U; da bi razgovor bio lakši, Sula se prebacio s mesta gde je ležao kraj Marija do prazne sofe nasuprot Rutiliju Rufu. Tako su obojica mogla da vide Marija, a i da čuju jedan drugoga.

„Znači, Prase se napokon vraća kući“, reče Lucije Kornelije Sula uverivši se da njegova druga žena, koje se gadio, više ne može da ga čuje.

Marije se nelagodno promeškolji na srednjoj sofi, a zatim se namršti, mada je taj prizor bio mnogo manje strašan nego ranije, budući da je zbog uporne paralize leva polovina njegovog lica poprimala žalostiv izgled.

„Kakav odgovor želiš da čuješ od mene, Lucije Kornelije?“, upita napokon Marije.

Sula se kratko nasmeja. „Kakav drugi do iskren? Mada, znaš, to je bila izjava, a ne pitanje, Gaju Marije.“

„Shvatam. Ali si ipak očekivao odgovor.“

„Tačno“, reče Sula. „U redu, izraziću se malo bolje. Šta misliš o tome što je Prase pozvan da se vrati iz izgnanstva?“

„Ne pevam od radosti“, reče Marije i prodorno se zagleda u Sulu. „A ti?“

Polako se udaljavaju, pomisli Publije Rutilije Ruf. Pre tri godine – čak i pre dve – ne bi mogli da vode ovako napet i oprezan razgovor. Šta se to desilo? I čija je krivica?

„I da i ne, Gaju Marije.“ Sula se zagleda u svoju vinsku čašu. „Dosadno mi je!“, procedi zatim. „Pošto se Prase vrati u Senat, mo-

žda će se i desiti nešto zanimljivo. Nedostaju mi one titanske bitke između vas dvojice.“

„U tom ćeš slučaju, Lucije Kornelije, biti razočaran. Neću biti ovde kada Prase stigne u Rim.“

I Sula i Rutilije Ruf se pridigoše.

„Nećeš biti u Rimu?“, upita Rutilije Ruf piskutavo.

„Neću biti u Rimu“, ponovi Marije i jetko se osmehnu. „Nedavno sam se prisetio zakletve koju sam dao Velikoj boginji pre nego što sam pobedio Germane. Zavetovao sam se da ću, ako pobedim, otići na hodočašće u njeno svetište u Pesinu.“

„Gaju Marije, *ne možeš* to da uradiš!“, reče Rutilije Ruf.

„Publije Rutilije, mogu! I hoću!“

Sula se zaveli na sofu i nasmeja. „Ovo me podseća na Lucija Gavija Stika!“, reče on.

„Koga?“, upita Rutilije Ruf, uvek spreman da se okane trenutne teme zarad dobrih glasina.

„Pokojnog nećaka moje pokojne maćehe“, reče Sula, i dalje se osmehujući. „Pre mnogo godina doselio mi se u kuću – tada je pripadala mojoj pokojnoj maćehi. Želeo je da me se otarasi, tako što će me ocrniti u Klitumninim očima, i smatrao je da će, ako obojica budemo živeli u njenoj kući, imati više izgleda da me rasrinka. I ja sam i otišao. Napustio sam Rim. Zato je mogao da rasrinka samo sebe – što je ubrzo i uradio. Veoma brzo je dojadio Klitumni.“ Onda se okrenu, da legne na stomak. „Nedugo zatim je umro“, reče Sula zamišljeno i teatralno uzdahnu, uprkos osmehu. „Potpuno sam mu smrsio konce!“

„Nazdravimo u nadi da će povratak Kvinta Cecilija Metela Numidskog Praseta biti jalova pobeda“, reče Marije.

„Rado ću piti u to ime“, reče Sula. I to i uradi.

Nad trojkom se nadvi tišina koju nije bilo lako prekinuti, pošto je stara sloga nestala, a Sulin odgovor je nije vratio. Možda se ta sloga rodila kao nužnost vojnih pohoda, a ne kao posledica dubokog i iskrenog prijateljstva. Ali kako samo mogu da zaborave sve one godine zajedničke borbe protiv stranih neprijatelja Rima? Kako mogu dozvoliti da nezadovoljstvo izazvano Rimom pomrači ono

što su zajedno preživeli? Saturninovo tribunstvo je označilo kraj starog života. Saturnin, koji je hteo da bude kralj Rima – i taj nesrećni Marijev moždani udar. A onda reče sebi: Gluposti, Publije Rutilije Rufe! Obojica moraju da rade važne poslove, nisu soj koji voli da sedi kod kuće, niti da bude dokon kada kod kuće ne sedi. Kada bi iskrsnuo neki rat da ga zajednički vode, ili neki novi Saturnin da diže bunu, preli bi zadovoljno kao dva mačora.

Vreme je, naravno, prolazilo. I on i Gaj Marije imali su po šezdeset godina, a Luciju Korneliju Sulu bilo je četrdeset i dve. Pošto nije bio navikao da gleda u mutne dubine ogledala, Publije Rutilije Ruf nije mogao biti siguran kako je on sâm podneo hirove vremena, ali mu je vid još bio dobar, bar s daljine odakle je sada posmatrao Gaja Marija i Lucija Kornelija Sulu.

Gaj Marije se primetno ugojio, toliko da je morao da sašije i nove toge; oduvek je bio krupan, ali dobro građen, te mu se višak težine rasporedio na ramenima, leđima, kukovima i stomaku, kao i prilično mišićavom trbuhu; a taj novi teret mu je donekle i ublažio crte lica, pa je ono postalo veće, okruglastije i višeg čela, zbog kose koja se povlačila. Rutilije Ruf je namerno izbegavao grč na levoj strani lica i usredsredio se na te čudesne obrve, krupne, čupave i nemirne, kao i uvek. O, kakve su oluje umetničkog zgražavanja izazivale obrve Gaja Marija u srcima mnogih skulptora! Umetnici iz Rima i Italije, od kojih bi bila naručena Marijeva kamena bista za neku varoš, esnaf ili prazan plac što je prosto vapio za statuom, znali su šta ih čeka i pre nego što bi ga videli. Ali izraz užasa na licu nekog čuvenog Grka, upućenog iz Atine ili Aleksandrije da izradi kip najviše puta vajanog čoveka od Scipiona Afričkog, kada bi video Marijeve obrve...! Svaki umetnik se trudio što je bolje mogao; ali čak i naslikano na komadu drveta ili platna, lice Gaja Marija uvek bi bilo samo pozadina za njegove obrve.

Rutilije Ruf je ipak smatrao da je najbolji portret njegovog prijatelja bio grub crtež nekom crnom materijom na zidu Rutilijeve kuće. Tek koji potez, to je bilo sve – jedna debela kriva, da nago-vesti punu donju usnu, nešto nalik na iskru u oku – kako je nepoznatom autoru uspelo da učini da crna materija zaiskri? – i ne

više od po deset poteza za obe obrve. A ipak je to bio savršen Gaj Marije, sa svom gordošću, pameću, neukrotivošću, jedinstvenim karakterom. Samo kako čovek da to opiše, tu vrstu umetnosti? *Vultum in peius fingere...* Lice stvoreno iz zlobe. Ali tako dobro izvedeno da se zloba pretvorila u istinu. Avaj, pre nego što je Rutilije Ruf uspeo da smisli kako da skine sloj maltera a da se ovaj ne raspadne u hiljadu delića, pala je kiša i najbolji portret Gaja Marija netragom je nestao.

Međutim, neki ulični crtač po zidovima ništa slično ne bi mogao da uradi za Lucija Kornelija Sulu. Bez čarolije boja, Sula je mogao da bude bilo ko od hiljada naočitih muškaraca. Pravilno lice, pravilne crte, nešto sasvim rimsko u njemu, što što Gaj Marije nikada nije imao. A ipak, njegove boje bile su jedinstvene. U četrdeset i drugoj kosa mu se nimalo nije prorodila – kakva je to samo kosa! Ni riđa, ni zlatna. Gusta, valovita, možda malo predugačka. A oči poput leda u glečeru, najbleđe nijanse plave, oivičene plavetnilom tamnim kao olujni oblak. Noćas su njegove tanke izvijene obrve bile smeđe, kao i njegove guste dugačke trepavice. Ipak, Publije Rutilije Ruf ga je viđao i kada nije bilo vremena za doterivanje, i znao je da je noćas, po svom običaju, na njih stavio *stibium*; jer su zapravo Suline obrve i trepavice bile tako svetle da su se videle samo zato što mu je koža bila izuzetno bleđa, kao da pigmenta skoro i nema.

Žene su zbog Sule gubile razum, vrline, pamet. Gubile su svaki obzir, razjarivale svoje muževe, očeve i braću, uzdisale i kikitale se ako bi ih samo u prolazu okrznuo pogledom. Tako sposoban, oštroman čovek! Vrhunski vojnik, efikasan administrator, hrabar da hrabriji ne može biti, pomalo nesavršen kada treba da organizuje i sebe i druge. A ipak, sa ženama nikako nije imao sreće. Bar je tako mislio Publije Rutilije Ruf, koga obično lice i obična sivkasta kosa nikada nisu izdvajali iz mnoštva. Sula nije bio ženskaroš, čak ni povremeni zavodnik; koliko je Rutilije Ruf znao, ponašao se s hvale vrednom umerenošću. Ali nije bilo sumnje da čovek koji želi da se domogne vrha rimske političke lestvice ima veće izgleda ako nema lice nalik na Apolona; naočitim muškarcima koji izuzetno

privlače žene drugi muškarci nisu verovali, smatrali su ih za površne, ili ženskaste ili moguće preljubnike.

Prošle godine, priseti se Rutilije Ruf, utonuo u misli, Sula se kandidovao za pretora. Činilo se da mu sve ide naruku. Njegova vojnička karijera bila je veličanstvena – i dobro poznata, pošto se Gaj Marije postarao da birači saznaju od kolike mu je neprocenjive pomoći Sula bio, kao kvestor, tribun i napokon legat. Čak je i Katul Cezar (on nije imao razloga da voli Sulu jer ga je ovaj osramotio u Italskoj Galiji, tako što je izazvao pobunu i spasao od uništenja vojsku Katula Cezara) istupio i javno pohvalio njegov doprinos u Italskoj Galiji, one godine kada su germanski Kimbri poraženi. Takođe, za onih nekoliko dana kada je Lucije Apulej Saturnin pretio državi, neumorni i efikasni Sula pomogao je Gaju Mariju da pretinju okonča. Gaj Marije je naređenja izdavao, a Sula ih sprovodio. Kvint Cecilije Metel Numidski – koga su Marije, Sula i Rutilije Ruf zvali Prase – potrudio se pre odlaska u izgnanstvo da svima objasni kako je, po njegovom mišljenju, uspešno okončanje rata u Africi protiv kralja Jugurte bilo isključivo Sulino delo i kako je Marije nepravedno prigrabio sve zasluge. Jer je Sula sam i lično zarobio Jugurtu, a svi su znali da bi rat u Africi trajao sve dok je Jugurta na slobodi. Kada su se Katul Cezar i još neke vođe krajnjih konzervativaca u Senatu složili s Prasetom da zasluge za Jugurtin rat treba pripisati Suli, učinilo se da je Sulina zvezda u usponu i da će sigurno biti izabran za jednog od šest pretora. A svemu tome treba dodati i Sulino držanje – skromno, uzdržano, pošteno. Do samog kraja izborne kampanje tvrdio je da je za Jugurtino zarobljavanje zaslužan Gaj Marije, zato što je on samo izvršavao Marijeva naređenja. Takvo ponašanje glasači su obično odobravali; odanost zapovednici, kako na bojnopolju tako i u Forumu, veoma se cenila.

A ipak, kada su se centurijatski birači okupili u *saepiti* na Marsovom polju i centurije jedna po jedna glasale, ime Lucija Kornelija Sule – samo po sebi aristokratsko i prihvatljivo – nije se našlo među šest uspešnih kandidata; još gore, neki od izabranih ljudi bili su u najbolju ruku osrednji, kako po dostignućima, tako i po precima.

Zašto? Odmah nakon izbora, to se pitanje postavljalo u Sulinoj okolini, mada on ništa nije govorio. Međutim, znao je zašto; malo kasnije su to saznali i Rutilije Ruf i Marije. Razlog za njegov neuspeh imao je ime, i fizički nije bio preterano krupan. Cecilija Metela Dalmatinska. Tek je napunila devetnaest. A bila je žena Marka Emilija Skaura Princepsa Senata, koji je bio konzul one godine kada su se Germani prvi put pojavili, cenzor one godine kada je Metel Numidski Prase otišao u Afriku u rat protiv Jugurte i predsedavajući Senata otkako je stupio s mesta konzula, pre čitavih sedamnaest godina. Skaurov sin je trebalo da se oženi Metelom Dalmatinskom, ali se on, kukavica po sopstvenom priznanju, ubio pošto se Katul Cezar povukao sa Tridenta. Njen staratelj, Metel Numidski Prase, smesta je dao ruku svoje sedamnaestogodišnje bratanice samom Skauru, mada je on od nje bio stariji četrdeset godina.

Niko, naravno, nije pitao Metelu Dalmatinsku šta ona misli o tom braku, i u početku to ni sama nije znala. Ogromni *auctoritas* i *dignitas* njenog novog muža pomalo su je ošamutili, a bilo joj je i drago što beži iz nemirnog domaćinstva Metela Numidskog, u kojem je u to vreme živela njegova sestra, žena čije su seksualne sklonosti i histerično ponašanje bili prosto nepodnošljivi. Metela Dalmatinska je smesta zatrudnela (zbog čega su Skaurovi *auctoritas* i *dignitas* dodatno porasli) i rodila Skauru kćer. Ali je u međuvremenu na jednoj večeri koju je priredio njen muž upoznala Sulu, i privlačnost je bila snažna, obostrana, uznemirujuća.

Svestan opasnosti koju ona predstavlja, Sula nije pokušavao da se bolje upozna sa Skaurovom mladom ženom. Ona je, međutim, imala drugačije planove. I nakon što su smrskana tela Saturnina i njegovih prijatelja spaljena sa svim počastima koje je zahtevao njihov status Rimljana, a Sula počeo da se pojavljuje po Forumu i gradu u okviru svoje kampanje za položaj pretora, i Metela Dalmatinska je takođe počela da se pojavljuje po Forumu i gradu. Kud god bi Sula pošao, bila je tu i Metela Dalmatinska, umotana u haljine, skrivena iza neke statue ili stuba, uverena da je niko ne primećuje.

Sula je brzo naučio da izbegava mesta poput *Porticus Margaritario*, gde se moglo očekivati da će žena iz plemenite kuće posećivati draguljarnice, i gde bi s pravom mogla da kaže kako nikakvih drugih namera nema. Tako su se smanjili izgledi da mu se ona obrati, ali je njeno ponašanje u Suli probudilo uspomene na jedan stari grozni košmar – na dane kada ga je Julila zatrpavala lavinom ljubavnih pisama što su ih ona ili njena sluškinja stavljale u sinus njegove toge kad god su mogle, u okolnostima u kojima se nije usuđivao da privuče pažnju na njihova dela. Sve se okončalo brakom, praktično neraskidivim *confarreatio* brakom što je trajao – pun gorčine, svađa, poniženja – sve do njenog samoubistva, još jedne užasne epizode u beskrajnoj procesiji žena željnih da ga ukrote.

I tako je Sula otišao do siromašnih i smrdljivih prenaseljenih uličica Subure i poverio se jedinjoj prijateljici koja je u tom trenutku mogla sve da sagleda s dovoljno rastojanja, što je njemu tako očajnički trebalo – Aureliji, snahi svoje pokojne žene Julile.

„Šta da radim?“, zavapio je. „Uhvaćen sam u zamku, Aurelija; opet mi se dešava Julila! Ne mogu da je se otarasim!“

„Nevolja je u tome što one baš nemaju čime da ispune dane“, reče Aurelija, mračnog izraza lica. „Decu im čuvaju dadilje, idu po zabavama svojih prijateljica, zabavama različitim samo po tome koliko se glasina na njima čuje, imaju vretena a ne nameravaju da ih koriste, imaju previše prazne glave da rasonodu potraže u knjigama. Većina prema muževima ne oseća ništa, zato što su im brakovi ugovoreni iz koristi – njihovim očevima je trebao politički uticaj, ili je njihovim muževima trebao miraz ili plemićko poreklo. Ne prođe ni godinu dana, i već su zrele da zabavu pronadu u preljubi.“ Uzdahnu. „Na kraju krajeva, Lucije Kornelije, u ljubavnim pitanjima imaju slobodu izbora, kakvu nemaju skoro ni u jednoj drugoj oblasti života. Mudrije od njih zadovoljavaju se robovima. Ali su najbudalastije one koje se zaljube. A to se, nažalost, desilo u ovom slučaju. To siroto blesavo dete sišlo je s uma! A tome si razlog ti.“

On zagrize usnu, prikri misli zagledavši se u šake. „Ja nisam kriv za to“, reče.

„Ja to znam! Ali zna li i Marko Emilije Skaur?“

„Bogovi, nadam se da ne zna ništa!“

Aurelija prezrivo frknu. „Rekla bih da mu je poznato štošta.“

„Zašto onda nije došao da me vidi? Ili bi ja trebalo da posetim njega?“

„Razmišljam o tome“, reče gazdarica insule, poverljiva sagovornica mnogih, majka troje dece, usamljena supruga, vredna duša koja se drugima nikada nije nametala.

Sedela je za svojim velikim radnim stolom, potpuno prekrivenim svicima, listovima papira i vedrima za knjige; ali nereda nije bilo, samo dokaza o mnoštvu poslovnih briga i napornom radu.

Ako mi ona ne pomogne, pomisli Sula, niko neće, jer jedina druga osoba kojoj bi mogao da se obrati nije bila pouzdana u situaciji poput ove. Aurelija je bila isključivo prijateljica; Metrobije je bio i ljubavnik, sa svim emocionalnim teretom koji je ta uloga nosila i s dodatnim komplikacijama njegovog muškog pola. Kada je dan pre toga video Metrobija, mladi grčki glumac načinio je neku jetku dosetku u vezi s Metelom Dalmatinskom. Preneražen, Sula je tek tada shvatio da sigurno čitav Rim priča o njemu i njoj, pošto je Metrobijev svet bio veoma dalek od Sulinog.

„Da posetim Marka Emilija Skaura?“, upita Sula ponovo.

„Ja bih radije da posetiš Metelu Dalmatinsku, ali ne vidim kako bi to moglo da se ostvari“, reče Aurelija, napućenih usana.

Sula oseti tračak nade. „A da je ti možda pozoveš ovamo?“

„Nikako!“, reče Aurelija, zgroženo. „Lucije Kornelije, znam te kao trezvenog čoveka, i ponekad me zaista čudi šta sve možeš da pomisliš! Zar ne shvataš? Marko Emilije Skaur sigurno uhodi svoju ženu. Tvoju belu kožu je do sada spaslo samo to što za svoje sumnje nije našao dokaze.“

On otkri dugačke očnjake, ali ne u osmehu; na tren, Sula je skinuo masku i Aurelija nakratko vide nekoga koga nije poznavala. A ipak – da li je bila sigurna? Bolje je reći, vide nekoga za koga je osećala da živi u njemu, ali koga ranije nije sretala. Nekoga bez ljudskih osobina, golo čudovište oštrih kandži stvoreno da zavija na mesec. I po prvi put u životu, oseti užasan strah.

Njeno drhtanje otera čudovišta; Sula vrati masku na lice i zastenja.

„Šta onda da radim, Aurelija? Šta *mogu* da uradim?“

„Kada si poslednji put razgovarao s njom – doduše, to je bilo pre dve godine – rekao si da si se u nju zaljubio, iako si je video samo jednom. To veoma liči na priču s Julilom, zar ne? I zato je sve mnogo nepodnošljivije. Naravno, *ona* o Julili ne zna ništa, osim činjenice da si nekada imao ženu koja se ubila – a zato samo postaješ privlačniji. To nagoveštava da je za žene opasno da te poznaju i vole. Kakav izazov! Ne, ja se zaista bojim da se sirota mala Metela Dalmatinska beznadežno zapetljala u tvoju mrežu, koliko god je ti nenamerno bacio.“

Na tren se zamislila, a onda ga je pogledala pravo u oči. „Ne govori ništa, Lucije Kornelije, i ne radi ništa. Sačekaj da Marko Emilije Skaur dođe tebi. Tako ćeš delovati sasvim nedužno. Ali se *postaraj* da ne nađe nikakve dokaze neverstva, čak ni najposrednije. Zabrani svojoj ženi da izlazi kada si kod kuće, da Metela Dalmatinska ne bi potkupila tvoje sluge da je puste unutra. Nevolja je u tome što ti ne razumeš žene, a i ne voliš ih mnogo. Stoga ne znaš kako da se nosiš s njihovim preterivanjima – a ona u tebi bude ono najgore. Njen muž mora da dođe kod tebe. Prema njemu budi ljubazan, preklinjem te! Za njega, starca s mladom ženom, poseta će biti mučna. Još nema rogove, ali samo zato što tebe ne zanima da mu ih nabiješ. Zato moraš da uradiš sve što je u tvojoj moći da mu ponos ne bude narušen. Ipak je on uz Gaja Marija najuticajniji čovek u gradu.“ Osmehnu se. „Znam da se s ovim poređenjem on ne bi složio, ali ono jeste istinito. Ako želiš da budeš pretor, ne smeš ga uvrediti.“

Sula je poslušao njen savet, ali nažalost, ne potpuno; i stekao ogorčenog neprijatelja zato što nije bio ni ljubazan, ni pun razumevanja, a nije se ni potrudio da sačuva Skaurov ponos.

Šesnaest dana nakon razgovora s Aurelijom ništa se nije desilo, osim što je sada tražio Skaurove uhode i starao se da Skauru ne pruži nikakav dokaz o neverstvu. Skaurovi prijatelji su krišom

namigivali i potajno se osmehivali, baš kao i njegovi; nema sumnje da se to dešavalo već neko vreme, ali je on za to bio slep.

Najgore od svega bilo je što je još želeo Metelu Dalmatinsku – ili je voleo – ili bio njome opsednut – ili sve to zajedno. Ponovo Julila. Bol, mržnja, želja da zgromi svakoga ko mu se nađe na putu. Iz sna u kojem je vodio ljubav s Metelom Dalmatinskom u tren bi prešao u san u kojem bi joj lomio vrat i gledao je kako mahnito pleše na mesečinom obasjanoj travi u Cirkejama – ne, ne, tako je ubio svoju maćehu! Počeo je često da otvara tajnu fioku kutije u kojoj se čuvala maska njegovog pretka Publija Kornelija Sule Rufina, da iz nje vadi bočice otrova i kutiju s belim prahom iz livnice – tako je ubio Lucija Gavija Stika i snagatora Herkula Atlasa. Pečurke? Njima je ubio svoju ljubavnicu – pojedji njih, Metela Dalmatinska!

Međutim, od Juliline smrti nagomilali su se vreme i iskustvo, i bolje je spoznao sebe; nije mogao da ubije Metelu Dalmatinsku, baš kao što nije mogao da ubije ni Julilu. Kod žena iz plemenitih i drevnih kuća, nije bilo drugog izbora do da se stvar pusti da sama zgasne, koliko god dugo trajala. Jednog dana – nekog dana – on i Cecilija Metela Dalmatinska završice ono što se sada nije usuđivao da započne.

A onda mu je na vrata zakucao Marko Emilije Skaur, na ona ista vrata što su ih dodirivali mnogi duhovi, i iz čijih je drvenih dubina zračilo neko zlo. Sam dodir uprljao je Skaura, koji je pomislio da će razgovor biti još teži nego što je očekivao.

Sedeći u Sulinoj klijentskoj stolici, lukavi starac je bistrim zelenim očima, koje su samo isticale njegove bore i ćelu, kiselo posmatrao naočito lice svog domaćina. I žalio je, žalio, žalio što je došao, što mora da rasipa sopstveni ponos da bi razrešio to odvratno zamešateljstvo.

„Pretpostavljam da znaš zašto sam došao, Lucije Kornelije“, upitao je Skaur, dignute brade, odlučnog pogleda.

„Rekao bih da znam“, odgovorio je Sula, i nije nastavio.

„Došao sam da se izvinim zbog ponašanja svoje žene i da te uverim da ću joj, nakon našeg razgovora, onemogućiti da te više sramoti.“ Eto! I to je izrečeno. I još je bio živ, nije umro od sramote.

Ali mu se učinilo da u dubinama Sulinog mirnog i hladnog pogleda vidi blagi prezir; možda je to samo bio plod njegove mašte, ali je Skaur bio upravo postao Sulin neprijatelj.

„Veoma mi je žao Marko Emilije.“ *Reci* nešto, Sula! Olakšaj matrojoj budali! Ne ostavljaj ga da tako sedi skrhanog ponosa! Seti se šta ti je Aurelija rekla! Ali reči nisu htele da izađu. Nedovršene, motale su mu se po glavi, a jezik kao da mu je bio od kamena, nem.

„Za sve bi bilo najbolje da napustiš Rim. Idi u Španiju“, rekao je napokon Skaur. „Čuo sam da Luciju Korneliju Dolabeli treba sposoban pomoćnik.“

Sula je zatrepao s prenatlaženim iznenađenjem. „*Stvarno?* Nisam znao da su tamo stvari tako ozbiljne! Međutim, Marko Emilije, trenutno ne mogu da odem u Dalju Španiju. U Senatu sam već devet godina i vreme je da se kandidujem za pretora.“

Skaur je progutao knedlu, ali se potrudio da ostane prijatan. „Ne ove godine, Lucije Kornelije“, rekao je blago. „Naredne, ili one iza nje. Ove godine moraš da odeš iz Rima.“

„Marko Emilije, *ja* nisam ništa pogrešno uradio!“ Da, jesi, Sula! Ovo što sada radiš je pogrešno, nemilosrdno ga gaziš! „Trebalo je da postanem pretor još pre tri godine, više nemam vremena. Kandidovaću se ove godine, što znači da moram da ostanem u Rimu.“

„Molim te da o tome ponovo razmisliš“, rekao je Skaur, ustajući.

„Ne mogu, Marko Emilije.“

„Budeš li se kandidovao, Lucije Kornelije, jamčim ti da nećeš biti izabran. A nećeš biti izabran ni sledeće godine, ni one iza nje“, kazao je Skaur mirno. „To ti obećavam. Veruj u moja obećanja! Idi iz Rima.“

„Ponavljam, Marko Emilije, jako mi je žao. Ali moram da ostanem u Rimu, da bih se kandidovao za pretora“, odvratio je Sula.

I tako se to desilo. Koliko god mu *auctoritas* i *dignitas* bili povređeni, Marko Emilije Skaur Princeps Senata još je imao i previše uticaja, i postarao se da Sula ne bude izabran za pretora. Drugi, manji ljudi doživeli su da im se imena upišu na *fasti*; nikogovići, mediokriteti, budale. Ali ipak pretori.

* * *

Publije Rutilije Ruf je istinu čuo od svoje sestričine Aurelije, i podelio je s Gajem Marijem. Svima je bilo jasno da se Skaur Princeps Senata žestoko protivi Sulinom izboru za pretora; razlog je bio manje očigledan. Neki su tvrdili da je to zato što se Metela Dalmatinska zatreskala u Sulu, ali je nakon mnoštva rasprava preovladalo mišljenje da je objašnjenje preslabo. Pošto joj je (po njegovim rečima), dao dovoljno vremena da sama uvidi koliko se pogrešno ponaša, Skaur se njome sam pozabavio (blago ali odlučno, po njegovim rečima), i to nije krio pred prijateljima i u Forumu.

„Sirotica mala, to je moralo kad-tad da se desi“, rekao je nežno nekolicini senatora, kada se uverio da ih u blizini ima dovoljno koji će ga čuti. „Voleo bih da je odabrala nekog drugog, a ne neko Marijevo stvorenje, ali... on je lepuškast dasa, valjda.“

To je bilo veoma dobro izvedeno, tako dobro da su stručnjaci iz Foruma i članovi Senata zaključili da je pravi razlog za Skaurovo protivljenje Sulinoj kandidaturi zapravo u opštepoznatim Sulinim vezama s Gajem Marijem. A Gaj Marije, nakon što je bio konzul šest puta, što nikome pre njega nije pošlo za rukom, više nije bio u zenitu. Njegovi najbolji dani bili su prošlost, više nije imao dovoljno podrške ni da se kandiduje za cenzora. A to je značilo da Gaj Marije, takozvani Treći osnivač Rima, nikada neće stupiti u redove najuzvišenijih konzulara, koji su svi bili cenzori. Gaj Marije je u rimskom političkom ustrojstvu postajao prošlost, više neobična pojava nego pretnja, čovek kome su klicale samo treća i niže klase.

Rutilije Ruf nasu sebi još vina. „Stvarno nameravaš da ideš u Pesin?“, upita Marija.

„Zašto da ne?“

„Zašto da da? Hoću da kažem, razumeo bih Delfe, ili Olimpiju, ili čak Dodonu. Ali *Pesin*? Tamo usred Anadolije – u *Frigiji*! Najzaostalijoj, praznovernoj, najzabačenijoj rupi na zemlji! Na stotine milja se ne može naći ni kap poštenog vina ni put bolji od kozje staze! Svuda neotesani čobani, a na granicama divljaci iz Galacije! Stvarno, Gaju Marije! Zar toliko želiš da vidiš Batisisa u njegovoj zlatnoj odori i s draguljima u bradi? Pozovi ga ponovo u Rim!

Siguran sam da jedva čeka da obnovi poznanstva s nekim našim gospama savremenijih shvatanja – nisu prestale da plaču otkako je otišao.“

Marije i Sula su stali da se smeju mnogo pre no što je Rutilije Ruf dovršio svoj strastveni govor; i napetost je iznenada nestala, i ponovo su bili opušteni, prijatni i složni.

„Ideš da vidiš tog kralja Mitridata“, reče Sula, i to nije bilo pitanje.

Obrve zaigraše; Marije se iskezi. „Šta ću sve još da čujem! Otkud ti ta ideja, Lucije Kornelije?“

„Otud što te poznajem, Gaju Marije. Ti nereligiozni matori jarče! Jedine zakletve do kojih si držao bile su da ćeš šutnuti u dupe legionare ili umišljene vojničke tribune. Postoji samo jedan razlog zašto bi želeo da odvučeš svoju debelu matoru telesinu u anadolsku divljinu – da bi se lično uverio šta se dešava u Kapadokiji i koliko je u te događaje umešan kralj Mitridat“, reče Sula, koji se mesecima nije tako srećno osmehivao.

Marije se okrenu Rutiliju Rufu, zatečen. „Nadam se da me ostali neće tako lako prozreti kao Lucije Kornelije!“

Sada je na Rutilija Rufa došao red da se osmehne. „Iskreno sumnjam da će bilo ko drugi to i naslutiti“, reče on. „Ja sam ti prvi poverovao – ti nereligiozni matori jarče!“

Sama od sebe (ili se bar tako činilo Rutiliju Rufu), Marijeva glava se okrenu Suli, i oni najednom stadoše da raspravljaju o nekoj velikoj i novoj strategiji. „Nevolja je u tome što su naši izvori informacija potpuno nepouzdana“, reče Marije. „Hoću da kažem, koji bi iole sposoban čovek dozvolio da godinama bude zakopan u tom bespuću? Novi ljudi koji su se nekako dokopali položaja pretora – ja se ne bih oslonio na izveštaje nijednog od njih. Šta zapravo znamo?“

„Veoma malo“, reče Sula, živo zainteresovan. „Kralj Nikomed od Bitinije krenuo je da prodire u Galaciju sa zapada, a Mitridat sa istoka. A onda se pre neku godinu stari Nikomed oženio majkom malog kralja Kapadokije – mislim da je ona tada bila namesnica. I Nikomed je počeo da se naziva kraljem Kapadokije.“

„Tačno tako“, reče Marije. „Sigurno mu se nije dopalo kada je Mitridat naručio njeno ubistvo i vratio dete na presto.“ Tiho se nasmeja. „Nema više kralja Nikomeda od Kapadokije! Ne znam kako je mogao da misli da će ga Mitridat tek tako pustiti, budući da je ubijena kraljica bila Mitridatova sestra!“

„A njihov sin još vlada tamo kao – o, oni imaju tako egzotična imena! Arijart?“, upita Sula.

„Sedmi Arijart, tačnije“, reče Marije.

„Šta misliš, šta se dešava?“, upita Sula, čiju je znatiželju raspirivala Marijeva očigledna upućenost u zamršene istočnjačke odnose.

„Nisam siguran. Verovatno ništa, osim uobičajenih čarki između Nikomeda od Bitinije i Mitridata od Ponta. Ali držim da je on izuzetno zanimljiv momak, mladi kralj Mitridat od Ponta. Voleo bih da ga upoznam. Lucije Kornelije, on je tek navršio tridesetu, a već je proširio svoje zemlje, od samog Ponta do skoro cele obale Crnog mora. Od toga me hvata jeza. Čini mi se da bi mogao da zada nevolje Rimu“, reče Marije.

Pošto mu se učinilo da je krajnje vreme da se uključi u razgovor, Publije Rutilije Ruf je uz glasan tresak odložio vinsku čašu na sto pred svojom sofom, iskoristivši priliku. „Pretpostavljam da hoćeš da kažeš kako je Mitridat bacio oko na našu provinciju Aziju“, reče on, mudro klimajući glavom. „Zašto je i ne bi poželeo? Čudesno je bogata! A i najcivilizovanije mesto na svetu – bila je grčka još pre nego što su Grci postali Grci! *Homer* je živio i radio u našoj provinciji Aziji, možeš li to da zamisliš?“

„Verovatno bi mi lakše bilo kada bi ti pratio sebe na liri“, reče Sula kroz smeh.

„Uzobilji se, Lucije Kornelije! Sumnjam da je naša provincija Azija šala za kralja Mitridata – a, zbilja, ne smemo njome da se šalimo ni mi.“ Šala – zbilja; Rutilije Ruf zastade da se podivi svojoj rečitosti, i tako izgubi priliku da u nastavku razgovora vodi glavnu reč.

„Sasvim sam siguran da Mitridatu pođe voda na usta kad pomisli na našu provinciju Aziju“, reče Marije.

„Ali on je orijentalac“, reče Sula vedro. „Svi orijentalni kraljevi se strašno boje Rima – čak se i Jugurta, koji je bio izložen rimskim

uticajima daleko više od bilo kog drugog istočnjačkog kralja, Rima strašno bojao. Pogledaj samo uvrede i poniženja što ih je istrpeo pre nego što je zaratio s nama. Mi smo ga bukvalno naterali u rat.“

„O, ja smatram da je Jugurta oduvek nameravao da zarati s nama“, reče Rutilije Ruf.

„Ne slažem se“, reče Sula, namršten. „Mislim da je *sanjao* o ratu protiv nas, ali da je shvatao kako sve mora da ostane san. Mi smo njega naterali na rat kada je Aul Albin upao u Numidiju, u potrazi za plenom. Zapravo, naši ratovi tako obično i počinju! Neki zapovednik pohlepan na zlato, kome ne bi trebalo poveriti ni dečju povorku, dobije rimske legije, i odmah krene da traži plen – ne za Rim, već za sopstvenu kesu. Karbon i Germani, Cepion i Germani, Silan i Germani – spisak je beskonačan.“

„Skrenuo si s teme, Lucije Kornelije“, reče Marije blago.

„Izvini, stvarno jesam!“ Nimalo posramljen, Sula se toplo osmehnu svom bivšem zapovedniku. „Bilo kako bilo, mislim da je stanje na istoku veoma slično situaciji u Africi, i to pre nego što je Jugurta zaratio s nama. Svi znamo da su Bitinija i Pont tradicionalni neprijatelji, a svi isto tako znamo i da bi i kralj Nikomed i kralj Mitridat voleli da se prošire, bar u Anadoliji. U Anadoliji postoje dve čudesno bogate zemlje, od kojih im polazi voda na kraljevska usta – Kapadokija, i naša rimska provincija Azija. Vlasništvo nad Kapadokijom omogućava da kralj brzo pristupi Kilikiji i veoma plodnim zemljama. Vlasništvo nad rimskom provincijom Azijom daje mu savršen izlaz na Srednje more, pedesetak izuzetnih luka i vrlo bogatu unutrašnjost. Kralj ne bi bio ljudsko biće kada ne bi čeznuo za obe zemlje.“

„Pa, ja ne brinem o Nikomedu od Bitinije“, prekide ga Marije. „On je i rukama i nogama vezan za Rim, i to dobro zna. A mislim da – bar za sada – naša provincija Azija nije u opasnosti. Posredi je Kapadokija.“

Sula klimnu glavom. „Tačno. Provincija Azija pripada Rimu. A mislim da kralj Mitridat nije toliko različit od svojih orijentalnih kolega, da se dovoljno oslobodio straha od Rima za napad na provinciju Aziju, koliki god metež i loša uprava vladali u njoj.

Ali Kapadokija *ne pripada* Rimu. Mada potpada pod našu zonu uticaja, čini mi se da i Nikomed i mladi Mitridat pretpostavljaju kako je Kapadokija pomalo predaleka i pomalo nevažna da bi Rim zbog nje zaratio. S druge strane, šunjaju se oko nje kao lopovi, s namerom da je ukradu, prikrivajući svoje prave namere iza mario-neta i rođaka.“

Marije zastenja. „Ne bih rekao da se stari kralj Nikomed krišom oženio kraljicom, namesnicom Kapadokije!“

„Da, ali sve to nije potrajalo, zar ne? Kralj Mitridat se dovoljno razbesneo da ubije vlastitu sestru! Vratio je njenog sina na kapadokijski presto dok si lupio dlanom o dlan.“

„Nažalost, naš zvanični prijatelj i saveznik je Nikomed, a ne Mitridat“, reče Marije. „Šteta što nisam bio u Rimu kada se ovo dešavalo.“

„Ma, daj!“ reče Rutilije Ruf prezrivo. „Kraljevi Bitinije zvanično nose zvanje prijatelja i saveznika već više od pedeset godina! Za vreme našeg poslednjeg rata s Kartaginom, nosio ga je i kralj Ponta. Ali otac ovog Mitridata uništio je izgledu na trajno prijateljstvo s Rimom kupivši Frigiju od oca Manija Akvilija. Rim od tada nije ni u kakvim odnosima s Pontom. Osim toga, nemoguće je dati status prijatelja i saveznika dvojici sukobljenih kraljeva, osim ako to ne bi sprečilo rat između njih. U slučaju Bitinije i Ponta, Senat je odlučio da bi se odnosi između kraljeva pogoršali ako bi im se obojici dodelio status prijatelja i saveznika. A to bi onda značilo da nagrađujemo Nikomeda od Bitinije samo zato što se Bitinija nekada bolje ponašala prema nama nego Pont.“

„O, Nikomed je blesavi matori gusan!“ reče Marije nestrpljivo. „Vlada već više od pedeset godina, a nije bio dete kada je svrgnuo s prestola svog oca. Siguran sam da mu je sada više od osamdeset. On samo pogoršava situaciju u Anadoliji!“

„Ponašajući se kao blesavi matori gusan, siguran sam da to hoćeš da kažeš.“ Odgovor je popraćen skoro ljubičastim pogledom očiju Rutilija Rufa, veoma nalik pogledu njegove sestričine Aurelije, jednako prodornim, samo malo mekšim. „Zar ti se ne čini, Gaju

Marije, da smo i ti i ja blizu dobu kada ljudi mogu da nas nazovu blesavim matorim gusanima?“

„Hajde, hajde, nemojte da leti perje!“, reče Sula uz osmeh. „Znam šta hoćeš da kažeš, Gaju Marije. Nikomed je odavno zagazio u starost, bio sposoban da vlada ili ne – a moramo pretpostaviti da jeste. Negov dvor je najhelenizovaniji od svih orijentalnih dvorova, ali je ipak orijentalan. To znači da bi ga sin smaknuo s prestola da mu je pljuvačka samo jednom kanula na cipele. Prema tome, i dalje je oprezan i lukav. Međutim, on je i svadljiv i zlopamtilo. A preko granice, u Pontu, nalazi se tridesetogodišnjak – snažan, oštroman, agresivan i samouveren. Nikomed će se teško suprotstaviti Mitridatu, zar ne?“

„Teško“, složi se Marije. „Osnovano možemo da pretpostavimo kako će to biti neravnopravna borba, ako se dohvate za guše. Nikomed je jedva uspeo da zadrži ono što je imao na početku svoje vladavine, dok je Mitridat osvajač. O da, Lucije Kornelije, moram da vidim tog Mitridata!“ Oslonio se na levi lakat i prodorno pogledao Sulu. „Pođi sa mnom, Lucije Kornelije, hajde! Kakve alternative imaš? Još jedna dosadna godina u Rimu, s brbljivim Prasetom u Senatu i Prasencetom koji se hvališe kako je uspeo da vrati tatu kući.“

Ali Sula odmahnu glavom. „Ne, Gaju Marije.“

„Čujem“, reče Rutilije Ruf, odsutno grickajući zanokticu, „da su zvanično pismo kojim se Kvint Cecilije Metel Numidski Prase poziva iz izgnanstva na Rodosu potpisali stariji konzul Metel Nepos i niko drugi do Prasence, molim vas lepo! Čak se i ne pominje plebejski tribun Kvint Kalidije, koji je doneo odluku o povratku! Potpisao ju je novopečeni senator, uz to još i *privatus*!“

Marije se nasmeja. „Siroti Kvint Kalidije! Nadam se da mu je Prasence dobro platio zato što je završio sav posao umesto njega.“ Pogleda Rutilija Rufa. „Ne menjaju se mnogo s vremenom, zar ne, ti ljudi iz klana Cecilija Metela? Kada sam ja bio plebejski Tribun, i prema meni su se ponašali kao prema krpi.“

„S pravom“, reče Rutilije Ruf. „Jedina ti je briga bila da zagorčaš život svakom Ceciliju Metelu koji se u to doba bavio politikom!“

I to *nakon* što su bili ubeđeni da te imaju u šaci! O kako je samo Metel Dalmatinski besneo!“

Na zvuk tog imena, Sula se trže osetivši da mu obraze obliva rumenilo. Njen otac, Prasetov pokojni stariji brat. Kako li je ona, Metela Dalmatinska? Šta li joj je Skaur uradio? Od dana kada ga je Skaur posetio, Sula je više nijednom nije video. Pričalo se da joj je potpuno zabranjeno da izlazi iz Skaurove kuće. „Uzgred“, reče on glasno, „iz veoma pouzdanog izvora doznajem da je za Prasenceta ugovoren izuzetno povoljan brak.“

Prisećanja smesta stadoše.

„Ja nisam ništa čuo o tome!“, reče Rutilije Ruf, pomalo ozlojeđen; smatrao je da su njegovi izvori glasina najbolji u Rimu.

„Ipak je istina, Publije Rutilije.“

„Pa govori onda!“

Sula ubaci badem u usta i sažvaka ga pre nego što progovori. „Dobro vino, Gaju Marije“, reče, napunivši čašu iz vrča koji su sluge ostavile u blizini pre nego što su se povukle. A onda lagano doda vodu u vino.

„O, prekрати mu muke, Lucije Kornelije, molim te!“, uzdahnu Marije. „Publije Rutilije je najveća alapača u Senatu.“

„Slažem se, ali moraš priznati da su nam zbog toga u Afriku i Galiju stizala izuzetno zabavna pisma“, reče Sula uz osmeh.

„Ko?“, zavapi Rutilije Ruf ne dozvoljavajući da se skrene s teme.

„Licinija Minor, mlađa kćer nikoga drugog do našeg gradskog pretora, Lucija Licinija Krasa Oratora lično.“

„Šališ se!“, izlete Rutiliju Rufu.

„Ni najmanje.“

„Ali ona je sigurno premlada!“

„Napuniće šesnaest na dan pre venčanja, bar tako čujem.“

„Užas!“, zareža Marije, sastavljenih obrva.

„Stvarno, za takve stvari nema nikakvog opravdanja!“, reče Rutilije Ruf iskreno zabrinut. „Osamnaest godina je ispravna starost, ni dan ranije! Mi smo *Rimljani*, a ne orijentalni kradljivci dece!“

„Pa, Prasence je bar tek navršio tridesetu“, reče Sula opušteno. „Šta ćemo sa Skaurovom ženom?“

„Što manje o tome pričamo, to bolje!“, progunđa Publije Rutilije Ruf, ali mu bes brzo minu. „Ipak, čovek mora da se divi Krasu Oratoru. U toj porodici novca za miraz ima na pretek, ali je on svejedno veoma dobro udomio svoje devojke. Starija je otišla ni manje ni više nego Scipionu Naziki, a mlađa sada ide Prasencetu, jedinom sinu i nasledniku svoga oca. A ja mislio da je to sa starijom Licinijom bilo dovoljno loše, to što su je u sedamnaestoj udali za onog grubijana Scipiona Naziku. Trudna je, znate.“

Marije pljesnu da pozove kućeupravitelja. „Idite kući, obojica! Kada se razgovor izrodi u staračko govorkanje, znači da je došlo vreme za rastanak. Trudna! Mesto ti je u dečijoj sobi sa ženama, Publije Rutilije!“

Sva deca su za tu večeru dovedena u Marijevu kuću, i spavala su kada se društvo razišlo. Pošto se večera završila, samo je Mladi Marije ostao; roditelji su ostale odneli kućama. Dve velike nosiljke stajale su pred kapijom, jedna za Sulinu decu, Korneliju Sulu i Mladog Sulu, druga za Aurelijino troje, Juliju Major zvanu Lija, Juliju Minor zvanu Ju-ju i Mladog Cezara. Dok su odrasli stajali i tiho razgovarali u atrijumu, nekoliko robova je odnelo i pažljivo smestilo usnulu decu u nosiljke.

Čovek što je nosio Mladog Cezara bio je nepoznat Juliji, koja ih je nesvesno prebrojavala; onda se ukočila i snažno stegnula Aurelijinu ruku.

„To je Lucije Dekumije!“, reče zaprepašćeno.

„Naravno da jeste“, reče Aurelija, iznenađena.

„Aurelija, mislim da to stvarno nije u redu!“

„Ne budi smešna, Julija. Lucije Dekumije mi je veliki oslonac. Mene do kuće ne čeka put kroz otmene krajeve grada, dobro znaš. Moram da prođem kroz jazbine lopova, ubica i ko zna čije još – ne znam to ni nakon sedam godina! Ne dešava se često da me nešto izmami iz kuće, ali kada dođe do toga, Lucije Dekumije i poneki njegov brat uvek dođu da me prate. Mladi Cezar nema čvrst san. A ipak, kada ga Lucije Dekumije uzme u ruke, nikada se ne probudi.“

„Poneki njegov brat?“, prošapta Julija, užasnuta. „Hoćeš li to da kažeš da tamo žive i njegovi rođaci?“

„Ne!“, odgovori Aurelija prezrivo. „Mislim na ljude iz bratstva raskršća – njegove podanike, Julija.“ Izgledala je ljutito. „O, stvarno ne znam zašto dolazim na ove porodične večere, koliko god retke bile! Zašto nikako da shvatite kako čvrsto držim sve konce svog života i kako mi ne prija sva ta preterana briga?“

Julija nije rekla više ništa, sve dok ona i Gaj Marije nisu otišli u krevet, nakon što su sredili domaćinstvo, poslali robove u njihove odaje, zaključali ulazna vrata i prineli žrtvu trima bogovima što su bdili nad svakim rimskim domaćinstvom – Vesti od ognjišta, Penatima od ostave i porodičnim Larima.

„Aurelija je danas bila baš teška“, rekla je onda.

Marije je bio umoran, što mu se u poslednje vreme sve češće dešavalo, i zbog čega ga je bila sramota. I zato je umesto onoga što je želeo da uradi – da se prebaci na levi bok i zaspi – legao na leđa, levicom obgrlio svoju ženu i pomirio se s razgovorom o ženama i domaćim nevoljama. „Stvarno?“, upitao je.

„Zar ne možeš da pozoveš Gaja Julija u Rim? Aurelija se pretvara u staru vestalku i – ma, ne znam! Kisela je. Svadljiva. *Suva!* Da, to je prava reč, suva“, reče Julija. „A to dete je cedi.“

„Koje dete?“, promrmlja Marije.

„Njen sin, već mu je skoro dve godine, Mladi Cezar. O, Gaju Marije, on je neverovatan! Znam da se takva deca povremeno rađaju, ali nijedno ranije nisam upoznala, niti sam za neko slično čula među našim prijateljima. Hoću da kažem, sve majke su srećne da im sinovi znaju šta znače *dignitas* i *auctoritas* nakon što ih očevi prvi put povedu u Forum kada napune sedam godina! A ovaj mališa to već zna, mada svog oca još nije ni upoznao! Veruj mi, mužu, Mladi Cezar je zaista izuzetno dete.“

Zagrevala se; onda se prisetila još nečega, od čega se sva uzvrpoljila. „Ah! Juče sam razgovarala sa ženom Krasa Oratora, Mucijom, i ona mi je rekla da se Kras Orator hvali kako ima klijenta čiji je sin isti kao Mladi Cezar.“ Gurnula je Marija u rebra. „Sigurno znaš tu porodicu, Gaju Marije, potiču iz Arpina.“